

Çeviribilim Perspektifinden Barthes'ın Çağdaş Söylenler Eserinde Gösterge Teorisi: Venuti'nin Şeffaflık ve Yabancılaştırma Kavramlarının Eleştirisi

DR. DERYA KARAOSMANOĞLU*

Öz

Lawrence Venuti'nin *şeffaflık* (*transparency*) ve *yabancılaştırma* (*foreignization*) kavramları, çevirinin kültürel bağlamı ve anlamın nasıl dönüştüğünü anlamamıza olanak tanır. Bu araştırma, Roland Barthes'ın *Çağdaş Söylenler*'indeki "Sinemada Romalılar" ve "Dilsiz ve Kör Eleştiri" metinlerini Lawrence Venuti'nin çeviri kuramları çerçevesinde göstergebilimsel bir karşıtlık yöntemiyle çözümlemeyi hedeflemektedir. Barthes'ın kültürel göstergeler teorisi, dil-kültür diyalektiğini ortaya koyarken; Venuti'nin *şeffaflık* (*transparency*: kaynak metnin hedef dilde görünmez kılınması) ve *yabancılaştırma* (*foreignization*: ideolojik yabancılığın bilinçli korunumu) kavramları, çevirinin anlamın politikasını nasıl yeniden ürettiğini açığa çıkarır.

Çalışmada, Tahsin Yücel'in çeviri pratiği, Barthes semiyotiğinin Türkçe söylemde kültürel kod aktarımını Venuti'nin kuramsal matrisiyle harmanlayarak irdelenmiştir. Çeviribilimdeki "sadakat-uyarlama" ikilemi, bu çalışmada gösterge-yorum diyalektiği olarak yeniden konumlandırılmıştır.

Yöntemsel olarak metinlerarası karşılaştırmalı analiz ve eleştirel söylem çözümlemesine dayanan araştırma; çevirmen, Barthes'ın mitolojik göstergelerini aktarırken Venuti'nin stratejilerinden nasıl diyalojik bir sentez üretir, sorusuna yanıt aramaktadır. Aynı zamanda, göstergebilimsel unsurların tercüme edilemezliği iddiası, Yücel'in çeviri pratiğinde hangi semantik direnç noktalarını ortaya çıkarmaktadır, sorusuna cevap aramaktadır.

Bu inceleme, çeviriyi gösterge-iktidar mücadelesinin bir sahnesi olarak okumanın, çeviribilimdeki özcü anlayışları nasıl sorguladığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Barthes'in göstergebilimi ve Venuti'nin eleştirel çeviri kuramı, metinlerarası aktarımın ideolojik arkeolojisini çözümlemek üzere sinerjik bir model olarak incelenmiştir.

Anahtar sözcükler: Yabancılaştırma, şeffaflık, Barthes, kültürel göstergeler, Yücel, göstergebilim.

* Öğr. Gör., Yalova Üniversitesi, Ortak Dersler Bölümü, derya.karaosmanoglu@yalova.edu.tr, ORCID: 0000- 0002-2488-8548.

Gönderilme Tarihi: 15 Aralık 2024

Kabul Tarihi: 15 Nisan 2025

From a Translation Studies Perspective:
Semiotic Theory in Barthes' Mythologies and a Critique of Venuti's Concepts of
Transparency and Foreignization

Abstract

Lawrence Venuti's concepts of transparency and foreignization provide insights into the cultural context of translation and the transformation of meaning. This study aims to analyze Roland Barthes's essays "Romans in Films" and "Blind and Dumb Criticism", from his work *Mythologies*, through a semiotic contrastive approach within the theoretical framework of Venuti's translation theory. Barthes's theory of cultural signification reveals the dialectic between language and culture, whereas Venuti's notions of transparency (rendering the source text invisible within the target language) and foreignization (the deliberate preservation of ideological foreignness) expose how translation reproduces the politics of meaning.

The study examines Tahsin Yücel's translation practice by blending Barthes' semiotics with the cultural code transfer in Turkish discourse through Venuti's theoretical matrix. The "faithfulness-adaptation" dilemma in translation studies has been repositioned in this work as a sign-interpretation dialectic.

Methodologically grounded in intertextual comparative analysis and critical discourse analysis, this research seeks to answer how the translator produces a dialogical synthesis of Venuti's strategies when transferring Barthes's mythological signs. Additionally, it explores the semantic points of resistance arising within Yücel's translation practice in relation to the purported untranslatability of semiotic elements.

This review aims to demonstrate how reading translation as a scene of the sign-power struggle questions essentialist understandings in translation studies. Barthes' semiotics and Venuti's critical translation theory have been examined as a synergistic model to analyze the ideological archaeology of intertextual transfer.

Keywords: Foreignization, transparency, Barthes, cultural signifiers, Yücel, semiotics.

GİRİŞ

Ceviribilim, metinlerin yalnızca bir dilden diğerine aktarımıyla sınırlı olmayan, kültürel ve ideolojik bağlamları da içeren çok katmanlı bir süreçtir. Bu bağlamda, Barthes'ın *Çağdaş Söylenler* eseri, göstergebilimsel perspektifiyle çeviri çalışmalarında önemli bir kuramsal temel sunmaktadır. Barthes, metinlerin yalnızca dilsel bir aktarım sürecine tabi olmadığını, kültürel kodlar ve ideolojik yapılar aracılığıyla yeniden üretildiğini öne sürmektedir (Barthes, 2005, s. 33).

Çeviri, kaynak metindeki anlamın hedef dile aktarılması sürecinde yalnızca sözcüksel karşılıkları bulmakla kalmaz, kültürel ve ideolojik yapıları da taşır. Barthes'ın göstergebilimsel yaklaşımları, metinlerin çeviri sürecinde nasıl bir dönüşüme uğradığını anlamada kritik bir çerçeve sunmaktadır (Barthes, 2005, s. 27). Çeviribilim, bu dönüşüm sürecini inceleyerek anlamın hedef dilde nasıl yeniden üretildiğini ve hangi stratejilerle korunabileceğini analiz eder. Barthes'ın ortaya

koyduğu göstergeler ve mit kavramları, çevirideki yeniden anlamlandırma süreçleri açısından büyük önem taşımaktadır.

Gösterge teorisi, anlamın semboller ve işaretler aracılığıyla nasıl üretildiğini ve toplumsal yapılarla nasıl ilişkilendirildiğini inceleyen disiplinlerarası bir yaklaşımdır. Ferdinand de Saussure'ün dilbilimsel çalışmalarında temelleri atılan bu teori, anlamın yalnızca dilsel bir yapı değil, kültürel ve ideolojik bir araç olduğunu savunur. Gösterge, bir "gösteren" (işaretin fiziksel biçimi) ve "gösterilen" (işaretin temsil ettiği kavram) arasındaki ilişkiden doğar ve bu ilişki, kültürel kodlarla şekillenir (Barthes, 2005, s. 51). Kültürel yapılar, göstergelerin anlamlarını belirleyen temel çerçeveleri oluşturur. Her kültür, dilsel ve görsel göstergeleri kendine özgü bir bağlamda işler ve bu bağlam, toplumsal normları ve değerleri yansıtır. Söz gelimi, bir "bayrak" göstergesi, yalnızca bir kumaş parçası olarak fiziksel bir nesne değil, ulusal kimlik, tarih ve ideoloji gibi geniş anlamlar taşıyan bir simgedir. Bu nedenle, bir göstergenin anlamını çözümlemek, onun kültürel bağlamını anlamayı gerektirir (Barthes, 2005, s. 23).

Dilsel kodlar, göstergelerin kültürel yapılarla ilişkisini düzenleyen sistematik yapılardır. Bir dildeki her sözcük veya ifade, toplumsal ve kültürel bir bağlama bağlıdır ve bu bağlamdan bağımsız olarak tam anlamıyla anlaşılamaz. Barthes, göstergelerin dilsel kodlar yoluyla nasıl ideolojik bir manipülasyon aracı hâline geldiğini vurgular. Popüler kültür ve medya, bu kodları kullanarak toplumsal gerçeklikleri yeniden inşa eder ve bu süreçte izleyicinin algısını etkiler. Gösterge teorisi, yalnızca anlam üretimini açıklamakla kalmaz, bu anlamın nasıl sorgulanabileceğini de tartışır. Barthes, özellikle medya ve popüler kültürün göstergeleri ideolojik bir araç olarak nasıl kullandığını incelerken kültürel kodların bireylerin algılarını nasıl şekillendirdiğini de gösterir. Gösterge teorisi, eleştirel bir araç olarak kullanılarak toplumsal yapıların nasıl işlediğini anlamamıza yardımcı olur (Barthes, 2005, s. 69-72).

Barthes'ın gösterge teorisi, anlamın semboller aracılığıyla değil, toplumsal ve kültürel yapılarla üretildiğini savunur. Gösterge, bir kültürel gerçeği ifade etmekle kalmaz, aynı zamanda toplumun kültürel kodlarına da işaret eder. Barthes, kültürel anlamların film, medya ve diğer popüler kültür öğeleri üzerinden nasıl üretildiğini sorgular. Çevirmen, bu kültürel göstergeleri doğru bir şekilde aktarırken orijinal metnin ideolojik bağlamını da korumalıdır (Barthes, 1999, s. 51). Gösterge teorisi, kültürel yapılar ve dilsel kodların birbirine bağlı olduğunu ve anlam üretiminin bu iki düzeyde gerçekleştiğini ortaya koyar. Bu teori, sadece dilbilim ve kültürel çalışmalar için değil; medya analizi, sanat eleştirisi ve toplumsal yapıların incelenmesi için de önemli bir yöntem sağlar. Göstergeler, kültürel bağlamlarıyla birlikte ele alındığında toplumsal ve ideolojik gerçekliklerin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunur.

Barthes'ın göstergebilimsel yaklaşımı, çeviri süreçlerinde Venuti'nin şeffaflık¹ ve yabancılaştırma stratejileriyle bazı noktalarda kesişmektedir. Venuti, çeviri sürecinde çevirmenin

¹ "Şeffaflık" terimi, çevirinin kaynak metnin kültürel ve dilsel özelliklerini hedef kültüre uyarlarken "gizlenme" eğilimini vurgular. Sözgelimi, kültürel unsurların hedef dilde yeniden üretilmesi sırasında çevirmenin müdahalesinin minimize edilmesi. "Saydamlık" ise daha çok metnin akıcılığı ve okur tarafından "çeviri olarak algılanmaması" üzerine odaklanır. Makalede, bu sebeple *transparency* kavramı için "şeffaflık" çevirisi tercih edilmiştir. (Bkz. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/388726>)

görünürlüğünü vurgularken Barthes'ın mit kavramı çeviride anlamın nasıl yeniden üretildiğine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Çeviri sürecinde yabancılaştırma stratejisi, Barthes'ın ideoloji ve anlam ilişkisini daha açık bir şekilde yansıtabilirken şeffaflık stratejisi metnin hedef dilde doğallaşmasını sağlayarak bazı anlam katmanlarının kaybedilmesine yol açmaktadır.

Venuti, çeviriyi kültürel ve ideolojik bir eylem olarak ele alır ve çevirmenin metni hedef kültüre aktarırken oynadığı aktif rolü vurgular. Venuti'ye göre, *şeffaflık*, çevirmenin metni hedef kültürün dilsel ve kültürel normlarına uygun hâle getirmesiyle okuyucunun metni doğal bir şekilde algılamasını sağlar. Ancak bu strateji, kaynak kültürün özgünlüklerini silikleştirebilir ve metnin ideolojik derinliğini azaltır. *Şeffaflık*, çeviri sürecinde hedef okuyucuya yakınlık sağlarken kaynak metnin bağlamından ödün verme riskini taşır (Venuti, 1995, s. 21).

Yabancılaştırma ise çevirinin kaynak dilin kültürel ve semantik özelliklerini koruyarak okuyucuyu bu farklılıklarla yüzleşmeye zorlar. Venuti, bu stratejinin metni yalnızca anlamakla kalmayıp kaynak kültürün bağlamını ve ideolojisini keşfetmek için bir araç sunduğunu savunur. *Yabancılaştırma*, çeviriyi okur için daha az tanıdık hâle getirir, ancak bu süreç, metnin orijinal bağlamının korunmasını ve okurun daha derin bir anlama ulaşmasını sağlar. Bu yaklaşım, çeviriyi kültürel ve ideolojik bir sorgulama aracı hâline getirir. Venuti'nin teorileri, çevirmenin kararlarını hem dilsel boyutta hem de kültürel ve ideolojik bağlamda değerlendirmeyi mümkün kılar. *Şeffaflık*, hedef dilde kolaylık sağlarken, yabancılaştırma metnin özgünlüğünü ve derinliğini koruma güvencesi sunar. Bu ikili strateji, çeviri sürecinde metni, erişilebilir ve eleştirel bir bağlamda sunma ihtiyacını dengeler. Çevirmen, bu stratejiler arasında bilinçli bir seçim yaparak metnin kaynak ve hedef kültürler arasındaki ilişkisini anlamlandırır ve okuyucuyu kültürlerarası bir keşfe davet eder (Venuti, 1995, s. 35).

Çağdaş Söylenler, günümüz kültürünün yapısal eleştirisini yapan bir kitap olarak, medyanın, sanatın ve reklamın nasıl yüzeysel, yapay ve geçici olguları derinlik ve doğallık gibi yanılsamalarla sunduğunu inceler. Barthes, kültürel ürünlerin etrafında örülen efsaneleri, toplumsal gerçekliğin çarpıtılmasını ve doğa ile tarih arasındaki farkların birbirine karıştırılmasını eleştirir (Barthes, 2017, s.63). Bu kitap, Barthes'ın toplumun kültürel yapısını sorgulayan ve manipülasyonları açığa çıkaran bir eleştirisi olarak okunabilir.

Yücel, Barthes'ın *Mythologies* eserini Türkçeye aktarırken metnin kültürel bağlamını ve felsefi derinliğini koruma konusunda etkileyici bir çeviri stratejisi benimsemiştir. Yücel, çeviriyi yalnızca bir dil aktarımı olarak değil, kültürel bir yeniden yapılandırma süreci olarak ele almıştır. Barthes'ın eserinde yer alan toplumsal göstergeler ve ideolojik eleştiriler, çeviride *yabancılaştırma* ve *şeffaflık* stratejilerinin dengeli bir şekilde kullanılmasıyla hedef dilde anlam kazanmıştır. Bu yaklaşımla Yücel, Türk okuyucusuna Barthes'ın teorik derinliğini tanıtmayı başarmıştır. Barthes'ın eserindeki semboller ve kültürel göstergeler, toplumsal yapıların ve ideolojik manipülasyonların birer yansımasıdır. Yücel, özellikle *Sinemada Romalılar* ve *Dilsiz ve Kör Eleştiri* gibi denemelerde bu göstergeleri Türkçeye aktarırken metnin özünü korumayı başarmıştır (Andaç, 2003a). Yücel'in çevirisi, Barthes'ın gösterge teorisinin ideolojik derinliğini Türk okuyucusunun toplumsal bağlamına uyumlu hâle getirmiş ve metnin kültürel bağlamından ödün vermemiştir. Bu yaklaşım, çevirinin yalnızca dilsel bir işlev olmadığını, bir kültürel diyalog olduğunu ortaya koyar.

Barthes, *Çağdaş Söylenler* adlı eserinde, kültürün ve medya araçlarının popüler semboller ve mitler aracılığıyla toplumsal gerçeklikleri nasıl şekillendirdiğini derinlemesine tartışır. Gösterge teorisi, semboller ve dil aracılığıyla anlam üretimini analiz ederken bu göstergelerin toplumsal yapıları nasıl yansıttığını ve anlamlandırdığını inceler. Bu çerçevede, gösterge yalnızca bir sembol değil, kültürel kodların da taşıyıcısıdır (Calvet, 2017, s. 42). Barthes, göstergeyi kültürel yapıların ve ideolojilerin bir aracı olarak kullanarak kültürel mitlerin de nasıl üretildiğini ortaya koyar. Çeviri pratiği, Barthes'ın gösterge teorisinin başka dillerde ve kültürlerde nasıl varlık bulduğunu ve nasıl dönüştüğünü anlamada kritik bir rol oynar. Venuti'nin *şeffaflık* ve *yabancılaştırma* kavramları, çeviri sürecinde bu dengeyi nasıl kurduğumuzu anlamamıza yardımcı olur. *Şeffaflık*, çevirinin hedef kültüre uyarlanmasını ifade ederken *yabancılaştırma* çevirinin kültürel bağlamdaki özgünlüğünü korumasını sağlar (Venuti, 1995, s. 47).

Eleştirmenlerin felsefi metinlere karşı küçümseyici tutumu, Barthes'ın metninde eleştirdiği önemli bir noktadır. *Sağduyu* ve *duygu* gibi unsurlar, felsefi derinliği anlamada engeller yaratırken eleştirmenlerin anlamadıkları metinlere karşı tavırları, eleştirinin yüzeysel kalmasına yol açar. Barthes'a göre, anlamadıklarını açıklayan eleştirmenler, metni yanlış yorumlamayı ve kültürel bağlamı göz ardı etmeyi sürdürürler (Barthes, 2017, 28). Venuti'nin *yabancılaştırma* stratejisi, bu eleştiriye tersine çevirir ve çevirmenin metnin derinliğine inmeye devam etmesini sağlar. Barthes'ın metinlerindeki gösterge, toplumsal yapıları ve kültürel normları temsil etmekle kalmayıp bu normları sorgulayan bir araç olarak işlev görür. Çevirmenin görevi, bu sorgulayıcı yapıyı hedef dilde korumaktır. Yücel, Barthes'ın göstergelerini Türkçeye çevirirken okuru yalnızca metnin dilsel anlamına değil, metnin kültürel ve ideolojik boyutlarına da dikkat çekmeye yönlendirmektedir (Andaç, 2003a).

1. YÖNTEM

1.1. Metodoloji

Bu çalışmada, çeviribilim perspektifinden Barthes'ın gösterge teorisi ile Venuti'nin çeviri stratejilerinin kesişim noktaları ele alınmaktadır. Araştırma yöntemi olarak nitel çeviri analizi benimsenmiştir. Nitel çeviri analizi, metnin anlam katmanlarını inceleyerek, çeviri sürecinde nasıl dönüşümler yaşandığını belirlemeyi amaçlamaktadır. Barthes'ın kavramsal çerçevesi doğrultusunda, mit kavramlarının çeviri süreçlerinde nasıl aktarıldığı analiz edilmiştir. Venuti'nin *şeffaflık* ve *yabancılaştırma* stratejileri doğrultusunda, çevirmen tercihleri karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

1.2. Araştırma Yöntemi

Bu araştırma, Barthes'ın gösterge teorisinin Venuti'nin çeviri stratejileri ile nasıl örtüştüğünü anlamak amacıyla nitel bir çeviri analizi yöntemi kullanmaktadır. Çalışmada, Barthes'ın *Çağdaş Söylenler* eserinden seçilen belirli pasajlar, Yücel'in çevirisiyle karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Çeviri analizi, Barthes'ın mit kavramlarının hedef metinde nasıl aktarıldığını, hangi çeviri stratejilerinin kullanıldığını ve bu stratejilerin anlam üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Öncelikle, araştırmanın yöntemi olarak nitel analiz tercih edilmiştir. Nitel analiz yöntemi, dilbilimsel ve göstergebilimsel yaklaşımları temel alarak metin içindeki anlam dönüşümlerini incelemeye olanak tanır. Bu bağlamda, çeviri sürecinde Barthes'ın kavramsal çerçevesinin nasıl dönüştüğü ve Venuti'nin çeviri stratejileri ile nasıl ilişkilendirildiği değerlendirilmektedir.

Çalışma, karşılaştırmalı çeviri analizi yöntemi kullanarak kaynak ve hedef metni incelemektedir. Çeviri sürecinde kullanılan stratejilerin sistematik bir şekilde analiz edilmesi amacıyla, Barthes'ın temel göstergebilimsel kavramları çerçevesinde belirlenen pasajlar Venuti'nin çeviri kuramları doğrultusunda ele alınmıştır. Çeviri stratejilerinin etkilerini ortaya koymak adına her bir metinsel unsur ayrı ayrı incelenmiştir. Bu çalışma, Barthes'ın söylemsel yapısını ve mit kavramlarını çeviri sürecinde nasıl dönüştüğünü değerlendirmek için bağlam odaklı bir analiz sunmaktadır. Çeviri sürecinde gösterge dönüşümlerinin ideolojik ve kültürel bağlamlarla ilişkisini belirlemek için hem metin içi hem de metin dışı unsurlar dikkate alınmıştır.

Araştırmada Barthes'ın kavramlarını Türkçeye çevirirken Yücel'in hangi stratejileri benimsediği sorgulanmaktadır. Barthes'ın metnilerindeki ironik ve eleştirel dilin hedef metinde ne ölçüde korunup korunmadığı ve çevirmenin bu bağlamda nasıl bir tercih yaptığı analiz edilmiştir. Yücel'in çeviri tercihleri, Barthes'ın gösterge teorisi ile uyumlu olup olmadığı açısından değerlendirilmiştir. Yücel'in çeviri stratejilerinin Venuti'nin yabancılaştırma ve şeffaflık kavramlarıyla nasıl ilişkili olduğu detaylandırılmıştır. Çalışma, Barthes ve Venuti'nin kuramsal çerçevelerini birleştirerek çeviri sürecinde göstergebilimsel unsurların nasıl dönüştüğünü ortaya koymaktadır.

2. ANALİZ VE BULGULAR

2.1. Venuti'nin Şeffaflık Kavramı: Metnin Hedef Kültüre Uyumlu Hâle Getirilmesi

Venuti, çeviri çalışmalarında *şeffaflık* kavramını, metnin hedef kültüre uyarlanması ve okur tarafından doğal bir biçimde algılanmasını sağlama çabası olarak tanımlar (Venuti, 1995, s. 95). Bu yaklaşımda, çevirmen, orijinal metni hedef kültürün dilsel ve kültürel kodlarına uygun hâle getirerek okuyucunun metni kolaylıkla kavramasını hedefler. Ancak bu süreç, metnin özgün kültürel bağlamlarının ve ideolojik unsurlarının kaybolması riskini de beraberinde taşır. Yücel'in Barthes'ın *Mythologies* eserine getirdiği çeviri, şeffaflık stratejilerinin dikkatli ve dengeli bir biçimde uygulandığı bir örnektir (Andaç, 2003a). Yücel, Barthes'ın gösterge teorisini Türkçe okura aktarırken dilsel anlamların yanı sıra kültürel ve felsefi bağlamları da korumaya özen göstermiştir. Çeviride, Barthes'ın Fransız toplumundaki popüler kültür eleştirileri, Türk okurunun anlayabileceği şekilde fakat metnin ideolojik derinliğini kaybetmeden sunulmuştur. Yücel'in bu yaklaşımı, şeffaflık stratejisinin etkin bir biçimde kullanıldığını gösterirken çeviri metnin Barthes'ın özgün üslubuna mümkün olduğunca sadık kalmasını da sağlamıştır.

Şeffaflık, okurun metni hedef kültürün normlarına uygun bir şekilde anlamasını sağlarken bazı kültürel göstergelerin kaybolması veya dönüştürülmesi riskini de içerir. Örneğin, Barthes'ın Fransız toplumuna özgü bazı göstergeleri, Türk kültüründe doğrudan bir karşılık bulamayabilir. Yücel, bu durumda *şeffaflık* yerine açıklayıcı bir dil kullanarak okurun bu bağlamı kavramasını sağlamıştır. Venuti'nin şeffaflık yaklaşımı, hedef kültüre ait dilsel ve kültürel kodların çeviriye

yansıtılmasıyla metnin anlaşılabilirliğini sağlar. Bu durumda, gösterge anlamı, izleyicinin tanıdığı referanslarla sunulur ve doğal bir algı oluşturulur. Barthes'ın Roma karakterleri üzerinden verdiği örnekte, *saç perçemi* gibi küçük detaylar, Batı kültüründe kolayca tanınan ve kabul edilen göstergelerdir (Barthes, 2003, s. 85). Yücel, Barthes'ın bu noktadaki *şeffaflık* stratejisini takip ederek izleyicinin bu göstergeleri hızlı bir şekilde anlamasına olanak tanır. Ancak, bu şeffaflık, göstergeyi yapay ve abartılı bir biçimde sunduğunda metnin eleştirel bakış açısı zayıflar ve kültürel bağlamın incelenmesi zorlaşabilir. Bu strateji, Barthes'ın teorik derinliğini korurken metnin Türk okuruna daha yakın hâle getirilmesine de olanak tanımıştır. Venuti'nin *şeffaflık* kavramı, Barthes'ın eserinde yer alan karmaşık göstergeler ve kavramlar için önemli bir çerçeve sunar. Yücel, Barthes'ın eserinde ele aldığı gösterge sistemlerini Türkçeye aktarırken okurun bu göstergeleri doğal bir şekilde algılamasını sağlamak adına hedef kültürle uyumlu çeviri tercihleri yapmıştır. Ancak Yücel, Barthes'ın metnindeki kültürel derinliği tamamen hedef dilin kodlarına uyarlamaktan kaçınmış ve bu nedenle *yabancılaştırma* stratejisine de başvurmuştur.

2.2. Yabancılaştırma ve Gösterge: Kültürel Derinliğin Aktarılması

Venuti'nin *yabancılaştırma* kavramı, çevirinin kaynak dilin kültürel bağlamını ve semantik zenginliğini korumasını savunur (Venuti, 2013, s. 43). Barthes, özellikle *Sinemada Romalılar* bölümünde, Roma karakterlerinin temsilinde kullanılan göstergelerin yalnızca fiziksel temsiller olmadığını, Batı kültüründeki tarihsel ve kültürel değerlerle bağlantılı olduğunu belirtir. Yücel, çevirisini yaparken, bu göstergeleri kültürel bağlamından koparmadan izleyiciyi bu kültürel farkı anlamaya yönlendirir (Andaç, 2003a). Bu da okurun yalnızca dilsel anlamla yetinmeyip göstergelerin derinliklerine inmeye çalışmasını gerektirir.

Venuti'nin *yabancılaştırma* kavramı, çevirinin kaynak dildeki kültürel bağlamı ve anlam zenginliğini koruyarak hedef dildeki okuyucunun bu bağlamla yüzleşmesini sağlar. Barthes, *Sinemada Romalılar* adlı denemesinde, Roma karakterlerinin temsillerini, Batı kültürünün tarihsel ve ideolojik değerleriyle ilişkilendirir. Bu bağlamda, karakterlerin saç perçemi gibi semboller yalnızca fiziksel özellikler olarak değil, kültürel anlamlarla yüklü göstergeler olarak ele alınır. Yücel, çevirisini yaparken bu göstergelerin derin bağlamını korumuş ve Türk okurunu metnin özgün kültürel yapısıyla yüzleştirmiştir. Venuti'nin yabancılaştırma yaklaşımı, çevirinin orijinal kültürel bağlamını koruma amacı güder. Barthes'ın *saç perçemi* örneği, Roma karakterlerinin gösterişli saç stillerinin, tarihi gerçeği yansıtmaktan çok, modern Hollywood yapımlarındaki klişelere hizmet ettiğini ortaya koyar (Barthes, 2003, s. 15). Yücel, çeviride bu *yabancılaştırma* yaklaşımını benimseyerek göstergeyi daha fazla açıklamadan bırakır ve okuru, göstergeyi kendi kültürel bağlamında anlamaya zorlar. Yücel, *Bunraku* tiyatrosunda görülen benzer bir durumu, yerelleştirmeden aktararak göstergeyi yabancılaştırır (Andaç, 2003b).

Barthes'ın ele aldığı Roma karakterleri, yalnızca bir sinema temsilinden ibaret değildir; bu karakterler, Batı'nın tarihsel ve kültürel kodlarının bir yansımasıdır. Venuti'nin *yabancılaştırma* stratejisi, bu tür göstergelerin hedef kültüre tam olarak uyarlanmaması, aksine onların kaynak kültür bağlamında sunulmasını önerir (Barthes, 2003, s. 88). Yücel, çevirisinde bu stratejiyi benimseyerek okuyucuyu Roma sembollerini yalnızca görsel bir unsur olarak değil, tarihsel ve ideolojik bir bağlamda anlamaya teşvik etmiştir. Yücel'in çevirisi, Barthes'ın eleştirisindeki kültürel

derinliği korurken *yabancılaştırma* stratejisiyle okuyucunun dikkatini bu sembollerin ideolojik işlevine çekmiştir. Örneğin, Roma karakterlerinin terlemesi, fiziksel bir tepki olmanın ötesinde, karakterlerin içsel mücadelelerinin bir dışavurumudur (Barthes, 2003, s. 70). Yücel, bu tür göstergeleri kaynak metindeki anlam katmanlarını koruyarak aktarmış ve Türk okuyucusunun bu sembollerini eleştirel bir bağlamda değerlendirmesine olanak tanımıştır.

Venuti'ye göre, yabancılaştırma, okuyucunun kaynak metindeki kültürel ve ideolojik unsurlarla doğrudan yüzleşmesini sağlar (Venuti, 1995, s. 72). Yücel'in çevirisi, bu bakımdan, Barthes'ın kültürel eleştirisinin etkili bir şekilde Türkçeye taşınmasını sağlamış ve okuyucunun metni sadece anlamasına değil, sorgulamasına da olanak tanımıştır. Bu strateji, çevirinin yalnızca dilsel bir dönüşüm olmadığını, bir kültürel aktarım süreci olduğunu gösterir. Yücel, Barthes'ın metninde ele aldığı kültürel göstergeleri çevirisinde koruyarak *yabancılaştırma* stratejisinin etkili bir örneğini sunmuştur:

"Bu inatçı püsküllerden ne beklenmiş böyle? Yalnızca Romalılık gösterisi. Böylece gösterinin temel çarkının açıkta işlediğini görüyoruz burada, bu çark da gösterge. Alın perçemi apaçıklığa boğuyor bizi, hiç kimse eski zamanlarda, Roma'da bulunduğundan kuşku duymuyor. Bu kesinlik sürekli de üstelik: oyuncular konuşuyor, deviniyor, kıvranıyor, 'evrensel' sorunları tartışıyor, ama, alınlarına serilmiş bu küçük bayrak yardımıyla, tarihsel gerçekliklerinden hiçbir şey yitirmiyorlar: halk çoğunluğu bile güven içinde kabarmış, Okyanus'u ve yüzyılları aşmış Hollywood figüranlarının 'yankee' suratına ulaşabilir, ne çıkar, herkes güven içindedir, göstergelerin en anlaşılırı, yani alna düşmüş saç aracılığıyla Romalıların Romalı olduğu, aldatmacasız bir evrenin dingin kesinliğine yerleşmiş herkes." (Barthes, 2003, s. 14).

Bu, Barthes'ın metnindeki kültürel ve ideolojik eleştirilerin Türk okuruna aktarılmasında önemli bir rol oynamıştır. *Yabancılaştırma* stratejisi, metnin anlam katmanlarının kaybolmasını engelleyerek okuyucunun metni eleştirel bir bağlamda değerlendirmesine olanak tanımıştır.

2.3. Göstergeyi Anlamak ve Kültürel Eleştiri: Şeffaflık ve Yabancılaştırma Arasında Denge

Barthes'ın metninde, gösterge sadece bir sembol olarak değil, toplumsal yapıları ve kültürel anlamları temsil eden bir araç olarak kullanılır. Yücel'in çevirisi, Barthes'ın teorik çerçevesini hedef kültüre aktarırken, metnin anlamını izleyicinin yerleşik kültürel kodlarına uygun şekilde sunar (Barthes, 2005, s. 77). Ancak, bu göstergelerin kültürel ve ideolojik anlamları yabancılaştırılarak okura sunulur. Yücel, metnin şeffaf bir şekilde anlaşılmasını sağlarken, göstergeyi sorgulamaya teşvik eder.

Yücel'in Barthes'ın *Çağdaş Söylenler* eserini Türkçeye çevirisi, gösterge teorisinin çeviri pratiği üzerindeki etkisini anlamak için önemli bir örnek sunar. Barthes'ın gösterge anlayışı, sembollerin yalnızca dilsel bir temsil olmadığını, toplumsal ve kültürel yapıları yansıttığını savunur (Barthes, 2003, s. 92). Barthes, göstergelerin toplumsal yapıları ve ideolojik manipülasyonları nasıl temsil ettiğini ele alırken bu sembollerini okuyucunun sorgulamasını sağlar. Yücel, Barthes'ın gösterge teorisini Türkçeye taşıırken *şeffaflık* stratejisini benimseyerek metni hedef dilde kolay anlaşılır hâle getirmiştir. Ancak, bu strateji, metnin kültürel bağlamının basitleştirilmesi riskini taşır. Venuti'nin *yabancılaştırma* stratejisi, çevirmenin metnin kaynak dildeki kültürel ve semantik zenginliğini korumasını hedefler (Venuti, 1995, s. 47). Barthes'ın *Sinemada Romalılar* başlıklı denemesi, Roma

sembollerini Batı kültürünün tarihsel ve ideolojik kodlarıyla ilişkilendirir. Yücel, bu bağlamları hedef kültürle tam uyumlu hâle getirmemiş; aksine, Türk okuyucusunun bu göstergelerin tarihsel ve kültürel derinliğini anlamasını sağlamak için *yabancılaştırma* stratejisini de kullanmıştır (Andaç, 2003a).

2.4. Sağduyu ve Duygu Karşısında Felsefi Bilgi

Barthes'ın eleştirisi, eleştirmenlerin sağduyu ve duygu gibi unsurları anlamadıkları için felsefi metinlere karşı küçümseyici bir tutum geliştirmelerini sorgular. "Sağduyu" ve "duygu" kavramları, çoğu zaman felsefi ve kültürel derinliği sorgulayan metinlere karşı bir engel oluşturur (Barthes, 2017, s. 101). Barthes, bu tür eleştirilerin aslında yalnızca ideolojik bağlamlardan kaçma ve bilinçli olarak anlamamayı sürdürme çabası olduğunu belirtir.

Barthes, *Çağdaş Söylenler* eserinde sağduyu ve duygunun, felsefi bilgi karşısındaki sınırlılığını eleştirir. Barthes'a göre, sağduyu ve duygu, genellikle karmaşık metinleri anlamada yetersiz kalır ve okuyucuyu yüzeysel anlamlarla tatmin etmeye yönlendirir. Bu durum, felsefi metinlerin derinliğine nüfuz etmeyi engelleyen bir bariyer oluşturur. Yücel'in bu metni Türkçeye çevirirken yaptığı seçimler, sağduyu ve duygunun ötesine geçerek felsefi bilgiye dayanan derin bir anlam aktarımını mümkün kılmıştır. Barthes, sağduyu ve duygu üzerinden yapılan okumaların, metnin ideolojik ve kültürel bağlamlarını göz ardı ettiğini savunur. Felsefi bilgi ise bu bağlamları çözümlemeyi ve eleştirel bir bakış açısı sunmayı hedefler (Barthes, 2017, s. 105).

Sağduyu, genellikle metinlerin yüzeysel anlamlarına odaklanarak kültürel ve ideolojik göstergelerin sorgulanmasını engeller. Barthes'ın metinlerinde bu göstergeler, toplumsal yapıları ve ideolojik manipülasyonları temsil eder. Yücel, bu göstergeleri şeffaf bir biçimde Türkçeye aktarırken Barthes'ın eleştirisinin derinliğini koruyarak okuyucuyu metni daha eleştirel bir bağlamda değerlendirmeye yönlendirmiştir. Böylece, sağduyuya dayalı bir anlamlandırma yerine, felsefi bilgiyle desteklenen bir okuma süreci teşvik edilmiştir. Duygu, metinleri anlamada önemli bir araç gibi görünse de felsefi metinlerin soyut yapısını kavrayamaz ve okuyucuyu anlamın derinliklerine inmeye zorlayamaz (Barthes, 1999, s. 89). Yücel, Barthes'ın metnindeki duygusal yoğunluğu Türk okuyucusuna aktarırken, duygunun ötesine geçerek felsefi boyutu öne çıkaran bir çeviri stratejisi benimsemiştir. Bu yaklaşım, okuyucunun metni yalnızca duygusal bir deneyim olarak değil, eleştirel bir analiz aracı olarak değerlendirmesine olanak tanımıştır (Andaç, 2003a).

2.5. Eleştirinin Kültürel Boyutu ve Gösterge

Barthes'ın metni, göstergeyi yalnızca sembolik anlamlar değil, toplumsal yapılarla ilgili kültürel göstergeler olarak da ele alır. *Sinemada Romalılar* bölümünde, Roma karakterlerinin saçlarının bir gösterge olarak kullanılması, Batı kültüründeki ideolojik temsillere işaret eder (Barthes, 2003, s. 15). Yücel, bu göstergeleri Türkçeye aktarırken dilin ve kültürün ötesinde bir kültürel bağlamı da korumuş ve okuru bu kültürel eleştirinin içine çekmiştir. Göstergeyi doğru bir şekilde çevirmek, yalnızca dilsel anlamları değil, kültürel ve ideolojik yapıları da anlamayı gerektirir.

Çeviri, yalnızca bir dilsel aktarım süreci değil, kültürel göstergelerin yeniden inşa edildiği bir eylemdir (Barthes, 2003, s. 81). Barthes'ın *Sinemada Romalılar* başlıklı denemesi, sinemanın kültürel göstergeleri nasıl ideolojik bir araç olarak kullandığını ele alır. Bu bağlamda, gösterge yalnızca bir

sembol olmaktan çıkıp toplumsal yapıları ve tarihsel bağlamları yansıtan bir anlam taşıyıcısına dönüşür (Barthes, 2003, s. 17). Barthes'ın ele aldığı Roma karakterleri, yalnızca sinematik bir temsil değil, Batı kültürünün tarihsel ve ideolojik kodlarını yansıtan birer göstergedir. Roma perçemi veya terleme gibi unsurlar, izleyicinin “doğal” olarak kabul ettiği tarihsel gerçekliklerin manipülatif bir şekilde sunulduğunu ifade eder (Barthes, 2003, s. 15). Yücel, bu göstergeleri Türkçeye aktarırken, Barthes'ın eleştirisinin özünü korumaya özen göstermiştir. Çeviride, bu tür kültürel göstergelerin anlamını kaybetmeden aktarılması, Venuti'nin *yabancılaştırma* stratejisine uygun bir yaklaşımı yansıtır (Andaç, 2003a).

Yücel'in çevirisi, Barthes'ın metnindeki göstergelerin kültürel bağlamını koruyarak Türk okuyucusuna bu göstergeleri eleştirel bir perspektifle inceleme fırsatı sunar. Örneğin, Roma perçeminin “doğallık” adı altında izleyiciyi nasıl yanıltıcı bir gerçekliğe sürüklediği, çeviride açık bir şekilde aktarılmıştır (Barthes, 2003, s. 14). Bu, çevirmenin yalnızca dilsel bir aktarım yapmakla kalmayıp, metnin kültürel ve ideolojik bağlamını da koruduğunu gösterir. Böylece, Türk okuyucusu, Barthes'ın eleştirisindeki göstergeleri yalnızca birer sembol değil, bir kültürel sistemin parçaları olarak değerlendirebilir.

2.6. Erkeklik ve Gösterge: İçsel Çatışmaların Dışa Vurumu

Barthes'ın *Sinemada Romalılar* ve *Dilsiz ve Kör Eleştiri* başlıklı denemeleri, modern toplumun ideolojik yapılarının ve kültürel göstergelerinin analizine odaklanır. Barthes, göstergeleri, toplumsal yapılar ve ideolojilerle ilişkilendirirken bu göstergelerin erkeklik gibi kavramlarla nasıl harmanlandığını inceler. Barthes, *Sinemada Romalılar* denemesinde, fiziksel göstergeleri içsel çatışmaların ve ideolojik gerilimlerin dışa vurumu olarak ele alır. Örneğin, terleyen Roma karakterleri, ahlaki erdem ve içsel mücadele sembolleriyken Caesar'ın terlememesi, bu çatışmadan ve ahlaki sorumluluktan uzaklaşmayı temsil eder (Barthes, 2003, s. 15). Bu bağlamda, erkeklik ideolojisi, karakterlerin bedenleri üzerinden simgelenir.

Dilsiz ve Kör Eleştiri denemesi ise eleştiri pratiğinin sınırlarını ve eleştirmenlerin ideolojik konumlarını sorgular. Barthes, eleştirmenlerin bilgi ve anlam üretimindeki rollerini değerlendirirken sağduyu ve duygunun eleştirel analiz üzerindeki sınırlandırıcı etkilerini tartışır (Barthes, 2003, s. 23). Yücel, bu eleştiriye Türk okuruna aktarırken şeffaflık stratejisini kullanmıştır. Yücel'in çevirisindeki dil, metnin teorik derinliğini kaybetmeden okuyucuyu Barthes'ın eleştirel dünyasına davet eder. Venuti'nin *şeffaflık* ve *yabancılaştırma* stratejileri, Yücel'in çevirisinde etkili bir şekilde bir araya getirilmiştir. Yücel, Barthes'ın göstergelerini Türk okurunun kültürel bağlamında anlamlı hâle getirirken metnin orijinal bağlamını kaybetmeden sunmayı başarmıştır. Örneğin, Roma karakterlerinin fiziksel özellikleri ve eleştirmenlerin sağduyuya dayalı yaklaşımları, yalnızca dilsel değil, kültürel bağlamda da korunmuştur (Andaç, 2003b). Erkeklik ve eleştiri kavramları, Barthes'ın göstergeler aracılığıyla toplumsal yapıları eleştirdiği temel unsurlardır. Yücel, bu kavramları çevirisinde koruyarak Barthes'ın toplumsal eleştirisini Türk okuyucusuna ulaştırmıştır. Terleme, sağduyu ve duygusal analiz gibi fiziksel ve düşünsel göstergeler, Yücel'in çevirisinde Türk okuyucusunun sorgulayabileceği biçimde sunulmuştur.

2.7. Sınıfsal ve Ahlaki Gösterge: Toplumsal Yapıların Yansıması

Barthes, *Sinemada Romalılar* ve *Dilsiz ve Kör Eleştiri* denemelerinde, sınıfsal ve ahlaki göstergelerin toplumsal yapılar üzerindeki etkisini inceler. Barthes, sinema ve eleştiri pratiklerinin, toplumun sınıfsal ayrımlarını ve ahlaki değerlerini nasıl yansıttığını sorgular (Barthes, 2003, s. 14-22).

Sinemada Romalılar denemesinde Barthes, Roma karakterlerinin fiziksel özelliklerini ve davranışlarını, Batı toplumunun sınıfsal hiyerarşisini ve ahlaki değerlerini temsil eden göstergeler olarak ele alır. Örneğin, terleyen Roma askerleri, sınıfsal emeğin ve fiziksel mücadelenin bir göstergesi olarak sunulurken Caesar'ın terlememesi, üst sınıfların ayrıcalıklı konumunu ve ahlaki sorumluluktan kaçışını simgeler (Barthes, 2003, s.16). Yücel'in çevirisinde kullandığı *yabancılaştırma* stratejisi, okuyucunun bu göstergeleri sorgulamasına olanak tanır:

"Bu Jules Cesar'ın bir başka göstergesi: bütün yüzler dursuz duraksız terliyor: halktan insanlar, askerler, kundakçılar, hepsi de sert ve kasılmış hatlarını gür bir sızıntıda (vazelin sızıntısında) yüzdürüp duruyorlar. Yakın planlar da öyle çok ki, terin burada amaçlı bir nitelik taşıdığı kesin. Roma perçemi ya da gece örgüsü gibi, ter de bir gösterge. Neyin göstergesi mi? Aktöreliliğin. Herkes terliyor, çünkü herkes kendi içinde bir şeyler tartışıyor; burada, korkunç biçimde kendi kendini yiyen bir erdemin, yani tragedyanın tam odağında bulunuyoruz; bunu yansıtmaya görevini de ter yükleniyor: Cesar'ın ölümü, arkasından Marcus Antonius'un kanıtları karşısında iyice sarsılmış olan halk terliyor, böylece tutumlulukla, heyecanının yoğunluğunu ve koşulunun kaba niteliğini tek bir göstergede birleştiriyor. Ve erdemli insanlar, Brutus, Cassius, Casca da durmamacasına terliyor, böylece bir kıya doğuracak olan erdemin içlerinde gerçekleştirdiği korkunç bedensel çabayı gösteriyorlar. Terlemek düşünmektir (bu da hiç kuşkusuz, bir iş adamları halkına özgü bir varsayıma dayanıyor: düşünmek şiddetli, tufansı bir işlem, ter de bunun en ufak göstergesi). Koca filmde bir tek kişi terlemiyor, tüysüz, gevşek, su sızdırmaz kalıyor: Cesar. Kuşkusuz, Cesar, kıyanın nesnesi, kuru kalacaktır, çünkü bilmiyor, düşünmüyor, bir suç tanıtının kesin, yalnız, parlak dokusunu koruması gerekiyor." (Barthes, 2003, s. 15).

Dilsiz ve Kör Eleştiri denemesi, eleştiri pratiklerinde sınıfsal ayrıcalıkların ve ideolojik manipülasyonların nasıl işlediğini tartışır:

"Bu mevsimlik bilgisizlik açıklamasının gerçek yüzü, "sağduyu" ve "duygu"nun denetlemediği düşüncüyü zararlı sayan şu eski karanlıkçılık söylemidir: Bilgi, Kötülük'tür. Her ikisi de aynı ağaçta bitmiştir: ekine ancak dönem dönem amaçlarının boşluğunu ve gücünün sınırlarını kesinlemesi koşuluyla izin verilir (Bu konuda M.Graham Greene'in ruhbilimciler ve ruh hekimleri konusunda söylediklerine de bakabilirsiniz); en iyi ekin tatlı bir güzel söz seli, ruhun geçici ıslanışına tanıklık edecek bir sözcük sanatı olmalıdır. Ne var ki, bu çok eski yürek ve kafa çifti, hafiften bilinemezci kökenli bir imge evreninde, eninde sonunda aydınları başından atarak coşkuyla, dile-gelmezle oyalanmaya yollayan güçlü yönetimlerin destekçisi durumuna gelmiş olan şu afyonlu felsefelerde gerçeklik bulur ancak. Gerçekte, ekine ilişkin her sakınım yıldırımacı bir tutumdur." (Barthes, 2003, s. 23).

Barthes, eleştirmenlerin "sağduyu" ve "duygu" gibi sınırlı çerçevelerle metinleri yüzeysel anlamlarla değerlendirdiğini ve eleştirel derinliği kaybettiğini savunur (Barthes, 2003, s. 23). Yücel, bu ideolojik eleştiriye hedef kültürde anlamlı kılmak için Barthes'ın dilsel oyunlarını ve kültürel göndermelerini korumuştur. Çevirmen, eleştirideki sınıfsal ayrıcalıkların Türk okuyucusu

tarafından anlaşılabilmesi için şeffaflık stratejisini kullanırken yabancılaştırma ile metnin ideolojik bağlamını da muhafaza etmiştir:

“Anlamak, aydınlatmak, ne de olsa sizin mesleğiniz bu. Hiç kuşkusuz, felsefeyi sağduyu adına yargılayabilirsiniz; işin can sıkıcı yanı şu ki; ‘sağduyu’ ve ‘duygu’nun felsefeden hiçbir şey anlamamasına karşılık, felsefenin kendisi bunları çok iyi anlıyor. Siz felsefecileri açıklamıyorsunuz, ama onlar sizi açıklıyorlar. Siz Marksçı Lefebvre’in yazısını anlamak istemiyorsunuz, ama hiç kuşkunuz olmasın, Marksçı Lefebvre sizin anlayışsızlığınızı, özellikle de bu konudaki doyumsuzcasına “zararsız” açıklamanızı (çünkü bilinçsiz olmaktan çok, açık göz olduğunu sanıyorum) çok iyi anlıyor.” (Barthes, 2003, s. 23).

Yücel’in çevirilerinde, sınıfsal ve ahlaki göstergeler arasındaki ilişki, Türk okuyucusunun toplumsal eleştiriyi daha derinlemesine anlamasına olanak tanır. Örneğin, *Dilsiz ve Kör Eleştiri* metninde eleştirmenlerin “dilsel güçsüzlük” açıklamaları, Barthes tarafından sınıfsal ayrıcalığın örtük bir biçimi olarak tanımlanır (Barthes, 2003, s. 23). Yücel, bu göstergelyi Türkçe metne aktarırken okuyucunun eleştirinin toplumsal boyutlarını sorgulamasını teşvik etmiştir.

3. BİR ÇEVİRİ PRATİĞİ OLARAK “ÇAĞDAŞ SÖYLENLER”: ANLAMIN ŞEFFAFLIĞI MI, DİLİN YABANCILIĞI MI?

Kavramsal Çerçeve:

Terim	Yücel’in Çevirisindeki Karşılığı	Örnek
Şeffaflık	Hedef dilde doğallık ve anlaşılabilirlik	“Hollywood söyleni” → Kültürel uyum
Yabancılaştırma	Kaynak metnin eleştirel yabancılığını koruma	“kodlanmış dil” → Orijinal terimin sadakati

3.1. “Sinemada Romalılar”

Orijinal Terim: “mythe hollywoodien” Çeviri: “Hollywood söyleni”

Yücel, Fransızca “mythe” (mit) sözcüğünü “söylen” olarak çevirerek Barthes’ın modern kültürdeki yapay mitleri vurgulama amacını korumuştur. “Hollywood” özel adı korunarak Batı sinemasının evrensel etkisi vurgulanmıştır (Vardar, 2007, s. 88):

“Okyanus’u ve yüzyılları aşp Hollywood figüranlarının ‘yankee’ suratına ulaşabilir; ne çıkar, herkes güven içindedir.” (Barthes, 2003, s. 23).

Orijinal Terim: “spectacle du passé” Türkçe Çeviri: “geçmişin gösterisi”

“Spectacle” (gösteri) sözcüğünü doğrudan çevirerek Barthes’ın görsel temsil eleştirisini korumuş, ancak “passé” (geçmiş) yerine “geçmişin” kullanımıyla Türkçe sözdizine uyum sağlamıştır (Yücel, 2008, s. 28).

3.2. “Dilsiz ve Kör Eleştiri”

Orijinal Terim: “idéologie bourgeoise” Türkçe Çeviri: “burjuva ideolojisi”

“Idéologie” (ideoloji) terimini olduğu gibi aktararak Barthes’ın sınıfsal eleştirisini korumuştur. “Bourgeoise” (burjuva) sözcüğünün çevrilmemesi, Türkçede zaten yerleşik bir kavram olmasındandır (Yücel, 2008, s. 23).

Orijinal Terim: “langage codé” Türkçe Çeviri: “kodlanmış dil”

“Codé” (şifrelenmiş/kodlanmış) sözcüğünü “kodlanmış” olarak çevirerek dilin gizli ideolojik yapısını vurgulamıştır. Bu tercih, göstergebilimsel analizle uyumludur (Vardar, 2007, s. 81).

3.3. Genel Çeviri Stratejileri:

3.3.1. Kavramsal Tutarlılık:

Orijinal: “dénaturalisation” → Çeviri: “doğallıktan uzaklaştırma”

Barthes’ın kültürel olguların yapaylığını vurgulayan bu terim, Yücel tarafından doğrudan çevrilmek yerine, Türkçede anlam kaybını önlemek için açıklayıcı bir ifadeyle aktarılmıştır (Andaç, 2003a).

3.3.2. Dilbilimsel Adaptasyon:

Orijinal: “l’écriture neutre” → Çeviri: “tarafsız yazım”

“Neutre” (nötr/tarafsız) sözcüğünün “tarafsız” olarak çevrilmesi, Türkçede “nötr”ün teknik bir terim olması nedeniyle tercih edilmiştir. Bu, metnin akademik erişilebilirliğini artırmıştır (Andaç, 2003a).

Orijinal: “analyse sémiologique” → Çeviri: “göstergebilimsel çözümleme”

“Sémiologique” (göstergebilimsel) teriminin korunması, Barthes’ın disiplinlerarası metodolojisini vurgular. “Çözümleme” sözcüğü, “analyse”ın Türkçede daha yaygın kullanımı nedeniyle tercih edilmiştir (Andaç, 2003b).

3.3.3. Kültürel Referanslar:

Orijinal: “la banalité triomphante” → Çeviri: “zafer kazanmış sıradanlık”

Fransızca “banalité” (sıradanlık) ve “triomphante” (zafer kazanmış) sözcüklerinin birleşimi, Türkçede “zafer kazanmış” ifadesiyle güçlendirilerek Barthes’ın modern kültürün vasatlığa övgüsünü eleştiren tonu korunmuştur (Andaç, 2003a).

3.3.4. “Metaforik Dil”:

Orijinal: “la métaphore usée” → Çeviri: “aşınmış metafor”

“Usée” (aşınmış) sözcüğünün “aşınmış” olarak çevrilmesi, dilin tekrarlanan ve anlamını yitiren kullanımını vurgular. Bu, Barthes’ın dilin ideolojik manipülasyonuna yönelik eleştirisiyle uyumludur (Andaç, 2003a).

SONUÇ

Çeviri ve yazın eleştirisinin giderek daha çeşitli yaklaşımlarla şekillendiği ve farklı yazınsal akımlar doğrultusunda eleştirilerin yeni yöntemlerle yapılmaya başlandığı pek çok kaynağa yansımıştır. Ancak, eleştiri tarihsel olarak daha çok bilimsel ve sistematik yaklaşımlardan uzak kalmış, genellikle doğruluk ve yanlışlık ekseninde öznel değerlendirmelerle sınırlı kalmıştır. Bu anlamda, bu çalışma, Barthes’ın gösterge teorisi ile Venuti’nin çeviri stratejilerinin çeviri sürecine etkisini analiz ederek çeviri sürecinde göstergebilimsel unsurların nasıl aktarıldığını

değerlendirmektedir. Çalışmanın bulguları, çevirmenin tercih ettiği stratejilerin metnin ideolojik ve kültürel bağlamını doğrudan etkilediğini göstermektedir.

Çeviri süreci, yalnızca dilsel bir dönüşüm değil, kültürel ve ideolojik göstergelerin de yeniden üretildiği bir süreçtir. Çeviri süreçlerinde kullanılan stratejiler, çevirmenin kaynak metni nasıl yorumladığını ve hedef kitleye nasıl sunduğunu belirler (Sevimay, 2018, s. 77-78).

Her yazılı metin, o dilin temelini oluşturmaya rağmen, bir çevirmen için metni analiz etme süreci yalnızca dilsel unsurlarla sınırlı kalmaz (Bassnet, 1998, s.137). Bu süreçte, kültürel unsurların çözümlemesi, anlaşılması, yorumlanması ve çevrilmesi, çevirinin derinliğini ve etkinliğini belirleyen en önemli aşamalardan biridir. Bu çalışmada, Barthes'ın "Çağdaş Söylenler" eserinde yer alan "Sinemada Romalılar" ve "Dilsiz ve Kör Eleştiri" metnlerinin çevirisi incelenmiştir. Barthes, kültürel göstergelerin ve mitlerin toplumsal anlamını sorgularken bu metinlerdeki anlam katmanlarının çeviri sürecinde nasıl ele alındığı da kritik bir öneme sahiptir. Barthes'a göre, metinler sadece yazarın niyetleriyle değil, aynı zamanda okuyucunun yorumlarıyla da şekillenir (Calvet, 2017, s.41). Bu ifade, bize çevirinin yalnızca bir dil aktarımı değil, kültürel bir yeniden üretim süreci olduğunu aktarmaktadır.

Bu çalışma, çeviribilim araştırmacısı Venuti'nin önerdiği "yabancılaştırma" ve "şeffaflık" çeviri stratejilerinin Yücel'in çevirisinde hangi ölçüde kullanıldığını tespit etmeyi amaçlamaktadır. Araştırma bulguları, kültürel unsurların çevirisinde kaynak metnin kültürel ve dilsel farklılıklarını yansıtmak şeklinde "yabancılaştırma" stratejisinin tercih edildiğini göstermiştir. Çeviri sürecinde, kaynak metindeki yazım biçimi korunarak ve genellikle, sözcüğü sözcüğüne aktarım yolu tercih edilerek yabancılaşmanın vurgulandığı, ayrıca erek kültür için yabancı olabilecek unsurların korunmaya çalışıldığı gözlemlenmiştir. Bu yaklaşım, Barthes'ın kültürel mitlerin analizindeki derinliğe paralel olarak çevirmenin metin üzerindeki etkisini ve sorumluluğunu da ön plana çıkarmaktadır (Barthes, 1999, s.80).

Yabancılaşma öne çıkarmak amacıyla çevirmen notları ve metin içinde yapılan küçük açıklamalarla okuyucuya ek bilgiler sunulmuştur. Bu tür eklemeler, okuyucunun metnin arka planını anlamasına yardımcı olurken Barthes'ın "metinlerarasılık" kavramıyla da örtüşmektedir; zira çeviri, farklı kültürel bağlamlar arasında bir köprü işlevi görmektedir. Ayrıca, farklılığı daha belirgin hâle getirmek için bağlamı bozmadan kelime eklemeleri yapılan kültürel unsur çevirilerine de rastlanmıştır. Bu durum, çevirinin hem bir aktarım süreci hem de bir kültürel yeniden inşa süreci olduğunu göstermektedir.

Bu tercihlerin, yazar, çevirmen ve yayınevi sahibi gibi çeşitli kimliklere sahip çevirmenlerin çeviriye farklı bakış açılarıyla yaklaşmalarının, çeviri sürecine titizlikle yaklaşmalarının ve çeviriyi kültürler arası alışverişin bir aracı olarak değerlendirmelerinin bir yansıması olduğu düşünülebilir. Yani, yazar sadece bir boşlukta yazmaz; o belli bir kültürün, ürünüdür (Bassnet, 1998, s.136). Barthes'ın da belirttiği gibi, metinler yalnızca yazarın niyetlerine değil, aynı zamanda okuyucunun yorumuna da açıktır. Bu nedenle, yazarın metni, o kültürün özünü ve çeşitli katmanlarını barındıran bir üründür (Barthes, 1999, s.27). Bu metinlerin çevirisi, bir kültürün başka bir kültüre açılmasına ve karşılaştıklarında benzerlikleri ve farklılıkları kıyaslayarak bir alışveriş ve dönüşüm sürecine girmesine olanak tanır. Kültürel etkileşimler bu açıdan değerlendirildiğinde dilleri ve

kültürleri zenginleştirir. Yücel'in "Anlatı Çevirisi" adlı eserinde belirttiği gibi, bir kaynak metni kendi dilimize uydurmak değil de çevirmek istiyorsak, aykırılıktan çekinmemek gerekir (Yücel, 2008, s.103). Bu nedenle, kültürler arası etkileşimin sürdürülebilmesi ve kültürlerin birbirlerine açılabilmesi için çeviride yabancı olarak nitelendirilen unsurların yok edilmesinden veya göz ardı edilmesinden kaçınılmalıdır. Nitekim, iyi bir çeviri mitleri yıkar, yabancı metnin yabancılığını kendi dilinde açıkça gösterir (Venuti, 1998, s.11).

Çeviri süreci yalnızca bir dilin diğerine aktarımı değil, aynı zamanda kültürel bir diyalog ve etkileşim alanıdır. Barthes'ın göstergebilimsel yaklaşımı ve Venuti'nin çeviri stratejileri, çeviri sürecinde anlamın nasıl yeniden üretildiğini anlamak açısından güçlü bir teorik çerçeve sunmaktadır. Çeviribilim açısından bu durum, çeviri sürecinin yalnızca kaynak metnin aktarımı olmadığını; söylemsel, kültürel ve ideolojik unsurların da dikkate alınması gereken bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- Andaç, Feridun (2003a). *Yücel'le Yapılan Söyleşiler ve Yeni Bir Söyleşi*. İstanbul: Dünya Kitapları.
- Andaç, Feridun (2003b). *Sözcüklerin Diliyle Konuşmak- Yücel ile Yüz Yüze*. İstanbul: Dünya Kitapları.
- Barthes, Roland (1999). *Yazı ve Yorum*. (Çev. Tahsin Yücel). İstanbul: Metis Yayınları.
- Barthes, Roland (2003). *Çağdaş Söylenler*. (Çev. Tahsin Yücel). İstanbul: Metis Yayınları.
- Barthes, Roland (2005). *Göstergebilimsel Serüven*. (Çev. Mehmet ve Sema Rifat). İstanbul: YKY.
- Barthes, Roland (2006). *Metnin Hazzı*. (Çev. Şule Demirkol). İstanbul: YKY.
- Barthes, Roland (2006). *Yazının Sıfır Derecesi*. (Çev. Tahsin Yücel). İstanbul: Metis Yayınları.
- Barthes, Roland (2008). *Ara Olaylar*. (Çev. Sema Rifat). İstanbul: Say Yayınları.
- Barthes, Roland (2015). *Barthes*. (Çev. Sema Rifat). İstanbul: YKY.
- Barthes, Roland (2016). *Yazı Üzerine Çeşitlemeler-Metin Hazzı*. (Çev. Şule Demirkol). İstanbul: YKY.
- Barthes, Roland (2017). *Eleştiri ve Hakikat*. Elif Bildirici, (Çev. Melike Işık Durmaz). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bassnett, Susan (1998). "The Translation Turn in Cultural Studies". *Constructing Cultures. Essays on Literary Translation*. (Der. Susan Bassnett ve Andre Lefevere). Clevedon: Multilingual Matters. ss.123-140.
- Calvet, Louis Jean (2017). *Barthes*. (Çev. Sema Rifat). İstanbul: YKY.
- Derrida, Jacques (1999). *Göstergebilim ve Gramatoloji*. (Çev. Tülin Akşin). Toplumbilim Dergisi. 10, 177-187.
- Derrida, Jacques (1999). *İnsan Bilimlerinin Söyleminde Yapı Gösterge ve Oyun*. (Çev. Özkan Gözel). Toplumbilim Dergisi. 10, 167-177.
- Doğan, Günay (1999). *Yücel'in Söylemleri*, Cumhuriyet Kitap.
- Parlak, Betül (2009). "Yazınsal Çeviride Kaynak Metnin Okuru/Erek Metnin Yazarı Olarak Çevirmen Kimliğinin Çeviri Kararlarına Etkisi". *Çeviribilim, Dilbilim ve Dil Eğitimi Araştırmaları*. s. 267-280.
- Rifat, Mehmet (2005). *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim ve Kuramları (1- Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler)*. İstanbul: YKY.

- Rifat, Mehmet (2005). *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim ve Kuramları (2- Temel Metinler)*. İstanbul: YKY.
- Rifat, Mehmet (2014). *Göstergebilimin ABC'si*. İstanbul: Say Yayınları.
- Saussure, Ferdinand De (1998). *Genel Dilbilim Dersleri*. (Çev. Berke Vardar). İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Sevimay, Fuat (2018). *Çeviri'Bilirsin! Edebiyatın Gizli Kahramanları Hakkında Notlar*. İstanbul: Hep Kitap.
- Sezer, Sennur (1995). *Bir Usta: Yücel*, Cumhuriyet Kitap, s. 277.
- Vardar, Berke (2007). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Venuti, Lawrence (1995). *Translator's Invisibility: A History of Translation*. London and New York: Routledge.
- Venuti, Lawrence (1998). *The Scandals of Translation: Towards an Ethics of Difference*. London and New York: Routledge.
- Venuti, Lawrence (2008). *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. (2. Baskı). London and New York: Routledge.
- Venuti, Lawrence (2013). *Translation changes everything: Theory and practice*. Routledge
- Yücel, Tahsin (2008). "Anlatı Çevirisi". *Çeviri Seçkisi I: Çeviriyi Düşünenler*. (Haz. Mehmet Rifat). İstanbul: Sel Yayıncılık. ss. 100-108.

OKTAY YİVLİ

Kırk Yama

AŞK, EDEBİYAT ve ÖTEKİ ŞEYLER

Günce Yayınları

Mahmut Babacan

Üniversiteler İçin

Türk Dili Kompozisyon Bilgileri

Günce Yayınları

8. BASKI

Başka Bir Tarih Hayal Etmek

TÜRK EDEBİYATINDA ÜKRONYA

MURAT GÜR

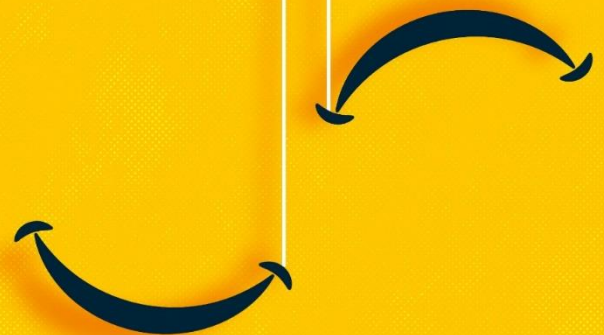

Günce Yayınları

DR. MUSA ERASLAN

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİNDE

MİZAH VE İRONİ

Günce Yayınları